

TED

CUDI EFENDİ, TRABZONLU 607

Hüseyin Albayrak'ın basıma hazır bir monografisi var. Kendi eserlerinden de var.

B. Topaloğlu

ilim dalı: TED

madde: Cudi Efendi Trabzonlu

A. Br. : c. —, s. — 27 AGUSTOS 1997

B. L. : c. 20, s. 2500

F. A. : c. —, s. —

M. L. : c. 11, s. 30

T. A. : c. —, s. —

دارالمعلمات علوم دینی تدریس می‌کرد. پس از برقراری آتش‌بس، بار دیگر به طرابزون بازگشت و در همان مقام پیشین در مدرسه سلطانیه به کار پرداخت. پیش از دوره جنگ‌های استقلال و در روزهای شهرنبدان طرابزون، جودی به همراه تنی چند، جمعیت حفظ حقوق ملی را بنیاد گذارد و چندی پس از آن نیز رئیس این جمعیت شد. در همان سال‌ها بود که از او خواستند تا نماینده مردم طرابزون در مجلس شود، اما او که پیش‌تر نیز نمایندگی حزب اتحاد را پذیرفته بود، این پیشنهاد را رد کرد. در ۱۹۲۵ م مفتی طرابزون شد و تا پایان زندگی‌اش در این مقام بود. خاکجای وی در گورستان مسجد جامع خاتونیه، در جوار آرامگاه پدرش است. وی زبان و ادبیات فارسی و عربی را به خوبی می‌دانست و، افزون بر توکی، به این دو زبان نیز شعر می‌سرود. شعرهای بسیاری از جودی در نشریات و روزنامه‌ها به چاپ رسیده است. وی دیوانی نیز داشت که آن را نیافته‌اند. جودی با عروض و قواعد زبان به خوبی آشنایی داشته و شاعری چیره‌دست بوده است. بسیاری از آثار جودی افندی، کتاب‌هایی درسی است که برای تدریس در مدارس نوشته شده‌اند و بیست عنوان از این آثار به چاپ رسیده است. همه آثار جودی افندی را دوست نزدیک وی، حمدی افندی طرابزونی، که کتاب‌فروش و ناشر بود، چاپ کرد و نیز دانسته است که جودی افندی بسیاری از کتاب‌هایش را به تشویق هم‌اوسته نوشته است. آثاری که وی برای آموزش دانش‌آموزان نوشته است، در شمار آثار برجسته تاریخ آموزش و پرورش طرابزون به شمار می‌روند. به گفته احسان حمامی‌زاده (۱۹۴۸ م) دامنه تأثیرگذاری این آثار تا قفقاز نیز گسترده بود؛ چندان‌که بسیاری از جوانان خواندن و نوشتن و نیز علوم دینی را از آثار وی آموختند. از آثارش: نوادر نفیسه که ترجمه و گردآوری حکایاتی پندآموز از ادبیات عرب است (طرابزون، ۱۳۰۹ ق)؛ الکتالاتنا فی شرح الاسماء الحسنی که شرح منظوم اسماء الحسنی به ترکی است (طرابزون، ۱۳۲۵ ق؛ استانبول، ۱۹۸۹ م)؛ واعظ رمضان که درباره ماه رمضان و اعمال این ماه است (طرابزون، ۱۳۲۸ ق؛ استانبول، ۱۹۷۰ م)؛ تاریخ انبیا و اسلام که درباره زندگی پیامبران از حضرت آدم تا محمد (ص) و نیز فرمانروایان بزرگ اسلامی است (طرابزون، ۱۳۲۸ ق). این اثر با نام تاریخ کوچک انبیا و اسلام برای تدریس در مدارس نیز به چاپ رسیده است.

Türkçe eserler, 1/154-168 ; *Türkiye diyanet vakfı İslam ansiklopedisi*, 7/443-450 ; *Türkiye yazarlar ansiklopedisi*, 30-32 ; *Yazarlar sözlüğü*, 7-8.

رسولی

جودی افندی (ju.di.a.fan.di) / طرابزونی، ابراهیم فرزند محمد یومره‌ای، طرابزون ۱۸۶۳ - همان‌جا ۱۹۲۶ م، شاعر و مدرس عثمانی. در شعر جودی تخلص می‌کرد و به همین نام نیز آوازه یافت. زندگی ابراهیم جودی با جودی مرزفونی که هم‌روزگار وی بوده و او نیز جودی تخلص می‌کرده، خلط شده است. پدرش مدرس مدرسه اسکندریاشا بود. جودی پس از به پایان رساندن تحصیلات مدرسه‌ای، آموزگاری پیشه کرد و کارش را با تدریس زبان ترکی در مدرسه حمیدیه که تازه گشایش یافته بود، آغاز کرد (۱۸۸۳ م). دو سال پس از آن به مکه رفت و چندی در آن دیار ماند. پس از آن بار دیگر به طرابزون بازگشت و آموزگاری پیشه کرد. جودی از ۱۹۲۸ م سال‌ها مدیریت دبستانی که اکنون به نام خود او است و نیز دبستان زیتینلیک را بر عهده داشت. مدرسه جودی بیگ از مدارس ممتاز در تاریخ آموزش و پرورش طرابزون بوده و بسیار آوازه داشته است. از سوی دیگر، درآمدی که از دوبار چاپ اثری از جودی با نام اسماء الحسنی به دست آمده بود نیز به توسعه این مدرسه کمک کرد. وی، افزون بر این‌ها، در اعدادیه ناصری (اعدادیه به مدارس پیش‌دانشگاهی قدیم گفته می‌شد) که به دست ایرانی‌ها بنیاد شده بود و در مدرسه پادوری‌های فرانسوی و مدارس رومیان و ارمنیان نیز زبان ترکی تدریس می‌کرد. در ۱۹۰۳ م عضو پیوسته محکمه تجارت طرابزون شد و تا ۱۹۱۰ م که این محکمه فروپاشید، در آن‌جا به کار پرداخت. در ۱۹۰۸ م، وی که از مدرسان بلند پایه بود، به رتبه موصلة دبیرستان سلیمانیه (از رتبه‌های علمی این دبیرستان) دست یافت. در ۱۹۱۰ م پس از گذراندن آزمونی، مدرس زبان عربی در سلطانیه طرابزون شد و هم‌زمان در اعدادیه این شهر ترکی درس می‌داد. افزون بر این‌ها، وی چهار سال عضو مجلس معارف طرابزون و یک سال نیز سردبیر روزنامه‌ای در این شهر بود. در جنگ جهانی یکم که طرابزون شهرنبدان شد، به اوینه و از آن‌جا به آنکارا رفت. در آنکارا یک‌سال و نیم در مدرسه سلطانیه زبان عربی و نیز در

CÜDİ

Karayolları Etüt ve Proje Fen Heyeti müdürlüğü yaptı. Ankara'da Elektrik İşleri Etüt İdaresinde görev aldı. Tenkit konusunda yazdıklarıyla ve yaptığı tenkitlerle ilmî usullere dayalı bir tenkit anlayışına yönelmeye çalıştı. Türk toplumunun gerçeklerinden hareket eden bir tenkit anlayışı yerine İngiliz ve Amerikan tenkit okullarının görüşlerine dayandı. Bu konudaki tutumu, toplumbilimi malzemelerini dışladığı, sanatının şahsî konumunu göz ardı ettiği gerekçesiyle tenkit edildi. Bu türdeki eserleri 1955 yılından sonra *Pazar Postası*, *Yeni Ufuklar*, *Yenilik*, *Türk Dili*, *Ataç*, *Varlık* gibi dergilerde yer aldı. Yazılarında daha çok genç şairlerin şiirlerine yöneldi. Asım Bezirci ve Turgut Uyar'la birlikte aylık edebiyat dergisi *Dönem*'i (Ekim 1963-Haziran 1965) çıkardı. Ocak 1966-Eylül 1968 yılları arasında ise tek başına sahibi ve sorumlusu olduğu üç aylık *Yordam* dergisini yayımladı. *Yordam*'ın kapanmasıyla birlikte edebiyatı bıraktı ve kendisini meslekî ve müzik çalışmalarına verdi. *Eserleri/Tenkit: Eleştirmeden Önce* (Ank. 1958), *Çağın Şairi* (İst. 1960), *Turgut Uyar/Edip Cansever* (İst. 1961), *Günlerin Getirdiği Götürdüğü: Beş Eleştirmeci Beş Hikâyecisi* (A. Bezirci ile birlikte, İst. 1962), *Behçet Necatigil Üstüne* (İst. 1964).

Kay.: EYTE s. 708; TBEA 1/232TDEA 2/85-86; YS, s. 163.
↔N. YILDIZ

CÜDİ (1863 - 13.4.1926): Alim, şair, eğitimci Trabzonlu Muallim Cüdi Efendi 1 Ağustos 1864 Pazartesi tarihinde Trabzon'da Hazı Kâsım Mahallesi'nde doğdu. Babası Arsin ilçesi Merkez Mahallesi eşrafından Hacı Mrhmet efendi, annesi Aişe Hâtun'dur. Soyu "Küçükibrahimoğulları" sülalesinden gelmektedir. İlk öğrenimini İskender Paşa Medresesi müderrisi olan babasından almıştır. 11 yaşında babasının ölümü ile yetim kalan Sûdi Efendi, Tabakhane Mekteb-i ibtidaisinde okudu. Daha sonra Müftü medresesine devam ederek baba mesleğine sagip çıktı. Medrese yıllarını İbrâhim Cudî şöyle anlatır. İlk defa; Ali Nakî Efendinin açmış olduğu Mekteb-i Hamidiye'ye Türkçe öğretmeni olmuş, ilk kısmının idareciliğini yaparak, Arapça dersleride okuttu. Bir ara Mekke-i Mükerrreme'ye giderek burada dört yıl kadar kaldı ve Arapçasını geliştirme imkanı buldu. Cüdi Efendinin ilk resmî memuriyeti, 26 Temmuz 1319 da (8 Ağustos 1903 Cuma) ta-

yin edildiği Trabzon Ticaret Mahkemesi Dâimi Azalığıdır. Bir ara bu mahkemenin başkanlığını da yapmıştır. Trabzon'da açılan *Efrad-ı Cedide ve Posta Kumandanları Mektebi* nde Türkçe öğretmenliği sırasında bu mektep için de bir marş yazmıştır. 11. Teşrin 1326-19 Şevval 1328 (24 Ekim 1910) tarihinde Trabzon Sultanisi'ne imtihanla arapça öğretmeni olmuş ve bu görevi Sultanilerin kapanmasına kadar devam etmiştir. Sultani öğretmenliği yanı sıra 01. teşrin 1327 (14 Ekim 1911) tarihinde Trabzon Askeri Rüştiyesinde Kavaid dersi öğretmenliği, Kız Numune Mektebi Müdürlüğü ve öğretmenliği, üç-beş yıl kadar fahri olarak Trabzon Maarif meclisi azalığı ve bir yıl kadar da Trabzon Valiliğinin çıkardığı "Trabzon Gazetesi" nin baş yazarlığı görevlerini yapmıştır. Cüdi Efendi'nin en büyük ve kalıcı eseri bugün kendi adını taşıyan ve yüz on yılı aşkın süredir hizmet vermekte olan Cudibey ilköğretim okuludur. Cüdi Efendi, 1916 yılında Trabzon'un Ruslar tarafından işgali sırasında, ailesiyle göç ederek önce Ünye'ye yerleşmiş burada kendisine Ünye Sultanisi öğretmenliği görevleri verilmiştir. Kısa bir süre sonra okulun yanması üzerine Ankara'ya gitmiş, burada da "Ankara Kız Muallim Mektebi" ve Ankara Sultanisi" müdürlükleri ile Arapça, Ulum-i Diniyye dersleri öğretmenliği görevlerinde bulunmuş, Hacı Bayram camiiinde de vaazlar vermiştir. Trabzon'un 24 Şubat 1918'de işgalden kurtarılması üzerine de aldığı davete uyarak Trabzon sultanisin'deki Arapça öğretmenliğine dönmüştür. Kurtuluş Savaşı yıllarında, mücadele için kurulan "Trabzon Muhafaza-i Hukuk-ı Milliye Cemiyetinin öncülüğünü yapmış, yazılarıyla, konuşmalarıyla ve saygı duyulan kişiliği ile ön saflarda yer almıştır. Kurtuluşstan sonrakendine teklif edilen milletvekilliğini kabul etmiyerek, öğretmenliğe devam etmiştir. Cüdi Efendi, Mart 1924 de Ahmet Mahir Efendi'nin ölümü üzerine, Haziran 1924 de Trabzon Müftülüğü'ne atandı. 16 Eylül 1924 de Atatürk'ün Trabzon'a ilk gelişlerinde, karşılıklı sohbet etmiş ve Atatürk Cudi Efendinin bilgisine hayran kalmıştır. Cumhuriyetin ilk müftüsü olan Cudi Efendi boğaz kanserinden muztaraptı. Tedavi için İstanbul'a gitmiş ise de şifa bulamamıştı. 30 Ramazan 1344- (13 Nisan 1326 Salı) gecesi Trabzon da vefat etti. Muallim İbrahim Cudi Efendi'nin gazete ve dergilerde çıkan yazılarından ve

Cüdi Cüfendi Trabzonlu

TRABZONLU MUALLİM
İBRÂHİM CÛDÎ

(HAYÂTÎ - ESERLERİ - ŞİİRLERİ)

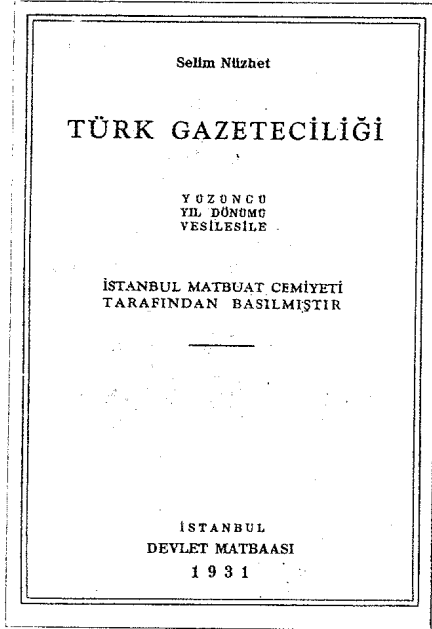
HÜSEYİN ALBAYRAK

ANKARA-1998

MADDE YAYIMLANDIĞI
SONRA BELLEN DÖKÜLMÜŞ

19 KASIM 1998

T.C. İslâmî İnanç Vakfı İslâmî Araştırmalar Merkezi Kütüphane	
Dem. No:	64386
Tas. No:	922.977 IBR

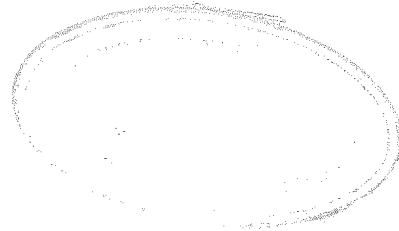
dar Matbaaları)⁵⁸ ve Türk Matbuatı ile Kitap⁵⁹ gibi mutasavver kitapları bu cümledendir. Diğer taraftan Tanzimatın ilânına kadar 110 senelik devrede basılmış olan bütün kitapların listesi üzerinde çalışıyordu. Bu liste, Abdülhak Şinâî'nin vârisleri tarafından satılan evraklarını satın alan Şevket Rado tarafından, bazı yanlışlarla, neşredilmiştir.⁶⁰

Selim Nüzhet kitapları ve yazılılarıyla her zaman yaşayacak ve temiz, nâzik halûk ve dervişmeşrep şahsiyeti ile daima hatırlanacaktır.

⁵⁸ *Türk Matbaacılığı*, İstanbul, 1939, s. 2.

⁵⁹ M. B. yazar, agm, s. 14; *Türk Temaşası*, İstanbul, 1940, s. 2.

⁶⁰ N. A. Okan, agm, s. 7; G. Toderini, *İbrahim Müteferrika ve Türk Matbaacılığı* (Tercüme Rikkat Kunt, yayına hazırlayan Şevket Rado), İstanbul, 1990, s. 127-132; Mayıs 1939'da Maarif Vekilliği tarafından Ankara'da açılan serginin kataloğunda (s. 38) *Vatan yahut Cumhuriyet* isimli eseri Kanaat Kitabevi'nin basılmakta olan kitapları arasında görünmekte ise de basılmamıştır (*On Yıllık Neşriyat Sergisi Kitab Fihristi*, Mayıs 1939, Cumhuriyet Matbaası, İstanbul (79 s.).

02 MART 1996

TRABZONLU MUALLİM İBRAHİM CÜDÎ EFENDİ'NİN ESERLERİ

Hüseyin Albayrak

Trabzonlu muallim İbrahim Cûdî Efendi, 3 Safer 1280 (20 Temmuz 1863) Pazartesi günü Trabzon'un Hacıkasım Mahallesi'nde doğdu. Babası Trabzon'da İskender Paşa Medresesi müderrislerinden Hacı Ahmet Efendi'dir. Öğrenimini Trabzon'da yaptı, Müftü Medresesi'nden icâzet aldı.

Trabzon'da sıra ile, Mekteb-i Hamidiye, İran Mektebi (Mekteb-i Nâsiri), Fransızların Frerler Mektebi, Efrad-ı Cedide ve Posta Kumandanları Mektebi, Askerî Rüştiye, Trabzon Sultanîsi gibi eğitim-öğrenim kurumlarında öğretmenlik, yöneticilik yaptı. Zeytinlik Mektebi'nin kurucusu ve ilk müdürü oldu. Trabzon Ticaret Mahkemesi daimi azalığı, Kız Nümunc Mektebi müdürlüğü ve öğretmenliği, Trabzon Maarif Meclisi azalığı ve bir yıl kadar da Trabzon valiliğinin çıkardığı *Trabzon Gazetesi* başyazarlığı görevlerinde bulundu.

Birinci Dünya Savaşında, hicret sırasında Ünye Sultanîsi öğretmenliği, daha sonra Ankara'da, Ankara Sultanîsi ve Kız Muallim Mektebi Ulum-i Diniyye dersi öğretmenliği ve müdürlükleri görevlerinde bulundu, bu sürede Hacıbayram Camii kürsüsünden vaazlar verdi. Kurtuluş Savaşı yıllarında Trabzon Mu-

hafaza-i Hukuk-ı Milliyye Cem'iyeti içinde çalışmalarını sürdürdü. 1925 yılında Cumhuriyet dönemi Trabzon'un ilk müftüsü olan Cûdî Efendi, 30 Ramazan 1344 (12 Nisan 1926) tarihinde öldü. Mezarı Trabzon'dadır.¹

Yakın dostu Hamamizade İhsan, İbrahim Cûdî için şöyle tarih düşürmüştür:

"Dest-i bi-dâd-ı zamân fevriyle
Açdı, bir safha-i hûnin-i siyah,
Düştü bir cevherî tarih İhsan,
Gitti, Cûdî gibi fâzıl eyvâh!"
(H. 1344)

ESERLERİ

Cûdî Efendi'nin mensûr ve manzum birçok eseri vardır. Mensur eserleri yayımlandığı halde, manzum eseri yayımlanmamıştır. Müretteb bir divân meydana getirecek kadar kabarık bir yekün tutan şiirlerinin yazılı olduğu bir nüsha halindeki defter, ölümünden kısa bir zaman önce kaybolmuştur. Bununla

¹ *Trabzonlu Muallim İbrahim Cûdî - Hayatı Eserleri Şiirleri* isimli basıma hazır eserimde geniş bilgiler verilmektedir.

Trabzonlu Şâir İbrahim Cûdî Efendi.

Her vilâyet havalisinin yetiştirdiği münevver zümre arasında, bölgesine karşı şükran borcunu ödemek için muhtelif yollardan çalışanlar içinde, o muntıkada yetişen ilim adamları ve şairler hakkında tekik eserleri neşreden kıymetli zevât vardır. Bu değerlerin sayısı ne kadar çok olursa, o kadar, milletçe ve ilim âlemince iftihara sezâdirler. Muallim Nâcî peyrevleri ile, Edebiyat-ı Cedîde taraftarları arasında münakaşalar devam ededursun; elbette bir durulacağı, tortuların dibe çöceği zaman gelir.

Yahya Kemâl Beyin şiir tarifindeki hulâsasını eskiler de, yeniler de kolaylıkla kabul ederler. Merhum derdi ki: «Şiir bir söyleyişten ibarettir» yani güzel söyleyen şairdir, demek ister. Her güzel sözü herkesin takdir etmesine imkân yoktur. Bu ölçü değişikliğinin başlıca sebebi kültürdür. Umûmî ve kuvvetli kültür daha iyi görür ve daha iyi duyar. Bugün Fuzûlîyi, Bâkiyi, Rûhîyi, Nef'iyi, asırların unutturamadığı muhalled şahsiyetleri, edebiyat mensupları gerektiği gibi tanımyorsa edebî ve umumî kültürlerinin mâzîsi olmadığının delâlet eder.

Her edip ve şair kendi hüviyetinden başka, az çok devrinin havasını terennüm eder. Edebiyat-ı Cedîde Servet-i Fünûnla kemâlini bulmuştur. Buna rağmen Nâcî'yi takip edenler, lisanın sadelik ve tabiiyetini adı altında geçirmiş olduğu âfetlere rağmen hâlâ mevcuttur. Bu arada tanıdıklarımızdan Kemal Edip Kürkcüoğlu, Halis Erginer, Prof. Ali Nihat Tarlan ve emsâli mümtaz şairlerimizi öğrenerek zikredebiliriz. Sözü, ulemâ-i şuarâdan Trabzon Müftüsü merhum Trabzonlu Cûdî Efendiye getirmek istiyorum. Tertib ettiği divan nesredile-

mediği için ismi ve birkaç parça şiiri İbnül Emin Mahmut Kemâl ve Sâdeddin Nûzhet merhumların tezkereleri ile ileride ümid ettiğimiz edebiyat tarihine geçecek olan faziletli mühim bir kıymetin 12. Nisan'da sene-i devriyye-i vefâtı dolayısıyla Trabzonda Yüksek İslâm Enstitüsü talebesinden

YAZAN :

Muallim Mahir İz

Osman Nuri Gürsoy ve arkadaşları tarafından tertib edilecek ihtifâl, değerli talebenden memnuniyetle öğrenerek ben de bu sütunlarda nâmını tebci ile, o zikr-i cemile katılmak istedim.

Cûdî Efendi merhûmu mesleğe başladığımın ikinci senesi tanıdım. Kendileri, Birinci Cihan Harbinde Trabzon muhâcirleriyle Ankaraya gelmişler ve Ankara Sultânisi Arapça muallimliğine tâyin edilmişlerdi. Aynı sakf altında çalıştığımız için, sohbetlerinden mütefif olmak üzere hiçbir fırsatı kaçırmak istemezdim. Hem il-

mî ve edebî hâtıralarını zevk ile dinler, hem de neveheslikle karaladığım şiir bozuntularını nazarı tashihlerine arz ederdim.

Merhûmun basılmış âsârını kabında irtişar etmiş ve etmemiş eserlerinin sayısının on kadar olduğunu hatırlıyorum. Geçenlerde Esmâ-i Hüsnâ'yı nazmen okuyuş eden kıymetli bir eserini bana gördüm.

Merhûm icazetini müteâkipli Kurân-ı Kerim tefsiriyle vaa za bağlanmış ve her sene bir cüz' okunmuş, Ankaraya geldiği yılın ramazanında 23. cü cüz'den vaa z ve irşadda bulunmaktadı.

Merhûmun hâtırasını fatihalarla ta'ziz ederken kadirşinas ve vefâhı hemşehrilerini de candan tebrik ederim.

Merhûmun tab' edilmemiş olan defter-i divânın kendilerinden reca ederek hemen hemen yarısına kadar bir kısmını İntihâb suretiyle istinsâh etmiştim. Ne musanna' tevhidler, nâtler, gazeller, çok muvafakiyetli terci-i Bendler, kit'alar, müfredler, hattâ biriki fantazyî ihtiva ediyordu. «Bir Nefise» başlıklı şu parçayı anmadan geçemeyeceğim:

BİR NEFİSE

Adeti vechile bir gün Behlûl
Eylemiş meclis-i Hârûna duhûl
Gülerek geçmiş oturmuş sadra
Çok mu ya sadr o âli kadre
Tatlı tatlı açarak bir sohbet
Saçmış ol bezme safâ bir mücâdet
Sonra birden bire hâmiş olar
Feyz-i İrfanla lebâleb dolarlar
Gözyumup şöyle başeğmiş kalıuş
Keşfe varmış gibi bir hâl alır
Bir zaman sonra ayılmış gibi olur
Silkinip yekden olup dido küşâ
Dedi Hârûn ona handân hândân
«Aman Allah için ey kutb-u cihan
Hangi âlemleri gezdin öyle
Ne idi keş-i guhûdun söyle»
Dedi Behlûl ona «Ey Sultanım
Tâcdâr-ı azamet - unvânım
Ben de bir saltanat ettim teşkil
Ki bulunmaz ona âlemde adıl
Düzerek ben dahî taht-ü efser
Debdebe, tantana, asker, leşke
Azametlerle edip tahta suûd
Eyledim her cihete sevk-i cûnd
Kit'alar ülkeler ettim teshîr
Eyledim şevketimi âlemgîr
Yâni bir saltanat ettim icâd
Ki cihan hükmüne oldu münâd
Cüşedince bu hayâlî Hârûn
Dedi Behlûle dönüp hande-nürûn
«Bârekallah ne güzel, ilk çî şâid
Göz açınca hemen oldu nâbûd»
Dedi Behlûl cevâben «Yahû
Bir düşün zübde-i İrfândır bu
Ben açınca o ki olmuş öyle
Sen yumunca ne olur sen söyle.»

Şimdi söylemeyege etdiñ 'ahd ü peymāni Seni halk eden Hallākı yürü bul
 Hacıoğlu qarışma dünyā işine Zineti yalandır düşme peşine
 'Akıl ermez Hüdāniñ aşlā işine Seni halk eden Hallākı yürü bul

Temmete'l-Kitāb bi-ḥaqqı Yā Ulū'l-elbāb

Hamd-i bî-hadd ol Hālîk-ı perverdigāra ki şu mâtem ve hicrānlı günlerimde benim gibi zelîl ü ḥaqqîr bir kûluna müsā'ade buyurup da tanzîmine başladığım ve *Beyânü'l-Hâl* nāmıyla tesmiye eylediğim bu kitābıñ bu qadarcık olsun ikmālîne muvaffak buyurdular. Zîrā kuşûr ve ḥallām çokdur faqat okuyan ihvānlardan kuşûrumuñ 'afvını istihām eyle- rim. Ve minallāhi't-tevfîk. El-ḥaqqîrü'l-faqqîr Trabzon Of? Hacı Hasan Oğlu Ḥāfiẓ Muḥammed Bahā'üddîn İbni Receb Efendi. Receb-i Şerîf 1339 Mart 1337 (Şoñ za- mānda soy adı olarak *Ḳumandaş* verilmiştir.)

Trabzon ve Çevresi: Uluslar arası Tarih-Dil-Edebiyat Sempozyumu Bildirileri [3-5 Mayıs 2001 Trabzon], II. Cilt: Dil-Edebiyat; Yayına Hazırlayanlar: Mithat Kerim Arslan, vd, Trabzon 2002, s. **367-385**. İSAM 147076

MADDE KİTAPÇIĞI
SONRA NELAN DÜKÜMAN

Cudi Efendi Trabzonlu
030602

Bağdatlı Rûhî'nin Terkîb-i Bendine Bir Nazire Daha: Trabzonlu İbrahim Cûdî'nin Terkîb-i Bendi

Mustafa ASLAN*

16. yüzyıl divan şairi Bağdatlı Rûhî'nin terkib-i bendi, sosyal çarpıklıkları tenkitçi bir zekâ ve iğneleyici bir dille ifade etmesi sebebiyle, edebî bir metin olarak kültür ve edebiyatımızdaki yerini almıştır. Bu önemi dolayısıyla onun terkib-i bendi daha sonra pek çok şaire de ilham kaynağı olmuş ve bu vadiye ona nazireler yazılmıştır. Cevrî, Arpaemini-zâde Sami, şair Haşmet, Enderunlu Vâsîf, Kâzım Paşa, Ziya Paşa bu nazireler zincirinin halkaları olarak edebiyat tarihimize güzel örnekler kazandırmışlardır. Trabzonlu İbrahim Cûdî'nin de aşağıda metnini verdiğimiz Terkib-i Bend'i dolayısıyla bu kadroya dahil olduğunu görüyoruz.

Nazire geleneğine uygun olarak, vezin ve kâfiye yönünden zâten benzeşen bu iki manzûme, bend sayısı bakımından farklıdır. Bağdatlı Ruhi'nin manzûmesi 17 bendlik, İbrahim Cûdî Bey'in manzûmesi ise 20 bendliktir. Her iki manzû- mede de bendler 8'er beyitlidir. Sadece Cûdî Bey'in manzûmesinin 15. bendi 7 beyitlidir. Büyük ihtimalle bir beyti gözden kaçırmış ve eksik kalmıştır. Bazı be- yitler ise anlam yönüyle benzeşmektedir.

Bu benzeşme daha ilk bendlerde başlamakta ve diğerlerinde yer yer artan veya eksilen bir dozda devam etmektedir. Aşağıya önce Bağdatlı Ruhi Bey'in sonra da Cûdî Beyin Terkib-i Bend'lerinin ilk bendlerini alarak bu benzerliği da- ha yakından görelim:

Bağdatlı Ruhi Bey:

Sanman bizi kim şîre-i engûr ile mestüz
Biz ehl-i harâbâtdanuz mest-i elestüz

Ter-dâmen olanlar bizi âlûde sanur lîk
Biz mâil-i bûs-ı leb-i câm ü kef ü destüz

Bu âlem-i fânîde ne mîr ü ne gedâyuz
A'lâlâra a'lâlanuruz pest ile pestüz

* Yard. Doç. Dr., Gazi Osman Paşa Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Tokat.